

КИРИЛЮК АЛЛА ВОЛОДИМИРІВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри права інтелектуальної власності та корпоративного права,
кандидат юридичних наук, доцент*

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

За словами М.М. Черногора, «нова цифрова реальність висуває нові вимоги до правової науки і юридичної практики, що стосуються, в тому числі, розробки ефективних інструментів і моделей правового регулювання різних сфер суспільного життя. Завдання юристів – надати цій реальності правову форму» [1].

В даний час все більш актуальною стає тема можливого юридичного конструювання та визнання певної специфічної правосуб'єктності юнітів штучного інтелекту.

Розвиток штучного інтелекту, за словами О.А. Ястребова, став однією з передумов виникнення в перспективі принципово нових підходів та інструментів правового регулювання [2, с. 95].

Однак питання особливості правосуб'єктності штучного інтелекту в даний час, головним чином, є предметом осмислення науковим співтовариством, а не законодавцями.

Маршал Уїллік зазначав у своєму дослідженні, проведеному в 1983 році, що в міру розвитку технологій, що дозволяють більш повно взаємодіяти людині і комп'ютеру, можливе розмиття кордонів між інструментом (в якості якого виступає саме комп'ютер) і оператором.

Нині, не можна говорити про значуще розмиття цих кордонів, проте питання правосуб'єктності юніта штучного інтелекту (або, як ще його називають, «цифрової істоти») набуває актуальності в силу інших причин і факторів, в числі яких те, що сучасні технології дозволяють добиватися все більш незалежної поведінки юнітів штучного інтелекту.

І якщо юніт штучного інтелекту є по-справжньому автономним і здатний до самонавчання, стає все більш складно приписувати наслідки його поведінки (дій) його творцеві.

У 2017 році Європейський Парламент в своїй резолюції разом з рекомендаціями Комісії «Норми цивільного права по робототехніці», позначив необхідність визначення особливого правового статусу для роботів в довгостроковій перспективі таким чином, щоб хоча б найбільш складні автономні роботи могли бути наділені статусом електронних осіб, які несуть відповідальність за свої дії і можуть приймати незалежні рішення чи іншим чином незалежно взаємодіяти з третіми особами.

Мова йде про потенційно можливе наділення робототехніки деякою певною правосуб'єктністю.

В рамках одного з існуючих підходів пропонується наділяти юніти штучного інтелекту певною специфічною правосуб'єктністю – для того щоб ці юніти несли (були здатні нести) відповідальність за свої дії.

Однак такий підхід здається найменш коректним і найбільш слабким в частині обґрунтування такої правосуб'єктності.

Так, Джеймс Герфорт виділяє наступні випадки протиправних дій юніта штучного інтелекту:

- використання юнітом штучного інтелекту, які здійснюють збір і зберігання інформації про людей, такої інформації в неналежних цілях, передача її сторонам, які не мають доступу до такої інформації, а також збір такої інформації без наділення його правами на доступ до неї;

- порушення юнітом штучного інтелекту прав людини неправомірно публічним розкриттям персональної чи іншої приватної інформації про нього;

- прийняття юнітом штучного інтелекту рішень, які дискримінують людину або групу осіб;

- порушення юнітом штучного інтелекту, що створює результати інтелектуальної діяльності, законодавства про право інтелектуальної власності [3].

Однак подібного роду ситуації можуть відбутися лише в разі некоректного програмування юніта штучного інтелекту людиною, навмисного, або в результаті помилки. У майбутньому ж, зазначені ймовірні ситуації можуть статися абсолютно непередбачувано, зокрема – в результаті складних процесів самонавчання юнітом штучного інтелекту. Однак і тоді дуже важко буде говорити про навмисне заподіяння юнітом штучного інтелекту шкоди людині, у всякому разі – в усталеному розумінні поняття навмисності. А об'єктивне зобов'язання можливе лише за обмежені види діянь, і його цілі не будуть досягатися в цьому випадку.

При цьому наділення юніта штучного інтелекту правосуб'єктністю все ж може сприяти вирішенню питання про те, хто саме несе відповідальність за його неправомірні дії або бездіяльність, зокрема – для вирішення проблеми визначення належного відповідача.

Тому ключовою правовою проблемою використання юнітів штучного інтелекту на сучасному етапі вже є проблема визначення юридичної відповідальності за настання шкідливих наслідків у результаті дій (чи бездіяльності) юніта штучного інтелекту. Причому якщо помилка юніта штучного інтелекту, який використовується при управлінні комерційною організацією або при наданні інформаційних послуг, може бути порівняно легко відстежена і виправлена і може не мати глобальних негативних наслідків, то, наприклад, вчинення помилки таким юнітом при ухваленні рішення в рамках державного управління може завдати дуже значної шкоди громадським інтересам, правам і законним інтересам громадян.

В силу того що юніти штучного інтелекту у міру розвитку технологій стають все більш складними і отримують все більше поширення, все менше однозначною стає одна з фундаментальних концепцій, згідно з якою кінцевим суб'єктом прийняття будь-якого рішення є людина, що, в свою чергу, піднімає проблему визначення юридичної відповідальності.

Джон Байерс зазначає, що до відносно недавнього часу проблема визначення відповідальності за дії машини вирішувалася однозначно і традиційно: така машина повинна була розглядатися виключно як інструмент особи, яка керує нею. Не виникало питання про особисту відповідальність такої машини або її правосуб'єктність, оскільки машини не були здатні здійснювати автономну або напіваавтономну діяльність [4].

Відповідно до цієї моделі, юніт штучного інтелекту, з юридичної точки зору, повинен розглядатися як інструмент реального виконавця правопорушення (актора). В рамках такої моделі завжди є (буде визначено) конкретна людина, яка несе (повинен нести) юридичну відповідальність за дії зазначеного юніта і за забезпечення того, щоб його дії відбувалися в рамках Закону [5].

У теперішній же час такі ключові характеристики юнітів штучного інтелекту актуалізують проблему визначення їх правосуб'єктності та здатності нести юридичну відповідальність за свої дії:

- автономність і самоорганізація;
- здатність до навчання і самонавчання;
- здатність до розумного мислення і поведінки.

Поєднання названих параметрів призводить до ймовірності вчинення дій, не передбачених виробником або програмістом спочатку.

При цьому також має значення можливий діапазон таких непередбачених дій.

Ризики, що стосуються безпеки роботів нового покоління, ряд авторів обгрунтовано поділяють на 2 категорії:

- ризики, що виникають із стандартів виробництва таких роботів (такі ризики піддаються управлінню за допомогою нормативно-правового та нормативно-технічного регулювання, за допомогою процесів оцінки і планування);
- ризики, що виникають з автономної діяльності роботів (автономна діяльність роботів нового покоління робить пов'язані з їх діяльністю ризики складними, мінливими і непередбачуваними і, отже, вимагає зовсім іншого підходу до оцінки ризиків).

Дедалі більше використання юнітів штучного інтелекту переносить відповідальність за їх безпечне функціонування з оператора на розробника, з усіма наслідками, що випливають з цього.

В цьому разі традиційним рішенням може стати так званий інститут суворої відповідальності, який передбачає залучення до відповідальності без провини, але, це може істотно обмежити інновації в цій сфері.

У разі якщо вважати, що юніт (агент, система) штучного інтелекту не в змозі безпосередньо самостійно нести відповідальність за свої дії, що такий юніт не може володіти правосуб'єктністю, то виникає інша проблема. Ця проблема пов'язана з визначенням належного суб'єкта відповідальності, оскільки коло осіб, що беруть участь в регулюванні та адмініструванні поведінки юніта штучного інтелекту, в дійсності, надмірно широкий. До цього кола можуть бути віднесені власники, оператори, проєктувальники і програмісти. Якщо ж припустити мож-

ливість поділу відповідальності між ними, то виникає проблема визначення та розподілу ступеня вини таких осіб, особливо – якщо говорити не про ті ситуації, коли хто-небудь з них навмисно програє роботу на заподіяння смерті людині, а про ті ситуації, коли важко довести намір конкретної особи заподіяння шкоди, довести, що ця особа знала про те, що шкоду може бути заподіяно.

В зв'язку з цим на цьому етапі розвитку технологій невідомо, наскільки простим буде вирішення спорів, що стосуються залучення третіх осіб до відповідальності за дії юніта штучного інтелекту (або залучення самого такого юніта), в досудовому порядку, в порівнянні зі спорами, пов'язаними з іншими технологіями. Зокрема, складність цих нових технологій і деяких типів взаємодії між людиною і машиною може негативно впливати на шанси сторін досягти компромісу.

Список використаної літератури:

1. Кондрин А.С. Создание эффективных правовых инструментов надлежащей охраны фонограмм и музыкальных произведений. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ОХРАНА.ru/view.asp?5601>, вільний. – Заг. з екрану.
2. Понкин И.В., Редькина А.И. Искусственный интеллект с точки зрения права // Вестник РУДН. – Серия: Юридические науки. – 2018. – Т. 22. – № 1. – С. 91–109.
3. Похоже, с помощью нейронных сетей появился шанс слабый ИИ сделать сильным. URL: <http://www.nanonewsnet.ru/articles/2017/pokhozhe-spomoshchyu-neironnykh-setei-poyavilsya-shans-slabyiii-sdelat-silnym>
4. Канада и Франция хотят обуздать искусственный интеллект. 08.06.2018. URL: <https://cursorinfo.co.il/kanada-i-frantsiya-hotyatobuzdat-iskusstvennyj-intellekt/>
5. Shane Legg and Marcus Hutter. A Formal Definition of Intelligence for Artificial Systems. URL: http://www.vetta.org/documents/universal_intelligence_abstract_ai50.pdf

Ключові слова: цифрова реальність, відповідальність, суспільне життя, юніт, штучний інтелект, спори, роботи, автори, правосуб'єктність, електронна особа, комп'ютерна мережа, технології, розробник, треті особи.

Ключевые слова: цифровая реальность, ответственность, общественная жизнь, юнит, искусственный интеллект, споры, роботы, авторы, правосубъектность, электронное лицо, компьютерная сеть, технологии, разработчик, третьи лица.

Key words: digital reality, responsibility, social life, unit, artificial intelligence, disputes, works, authors, legal personality, electronic person, computer network, technology, developer, third parties.